

Rookpluimen

Bulletin van de Stichting Fabrieksschoorstenen (STIF) 3^e jrg. nr. 6, november 2000

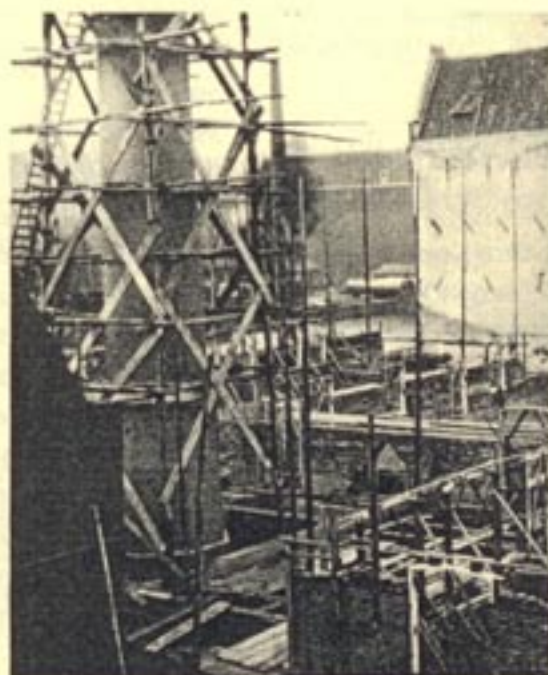
Schoorstenen aan de horizon

Schoorsteneninventarisatie STIF

De eerder aangekondigde inventarisatie van het Nederlandse schoorstenenbestand is inmiddels in volle gang. De globale lijst die al veel eerder bestond en die voornamelijk schoorstenen van de firma's Canoy Herfkens en De Ridder bevatte, wordt nu aangevuld met adresgegevens en met schoorstenen van andere bouwers. Mocht u over informatie beschikken over schoorstenen en hun bouwers dan houden wij ons aanbevolen. Voor STIF is het natuurlijk onmogelijk om alle uithoeken van het land te bereizen, al hoewel wij daar toe wel pogingen ondernemen. In de volgende fase van de inventarisatie zullen de schoorstenen op de lijst ook kritisch worden bekeken en een waardering krijgen. Voorlopig is gestart met de provincie Zuid Holland waar nu nog zo'n 50 schoorstenen resteren.

Cokesfabriek Essen, excursie 16 september

Schoorsteenbouw anno 1863/4, Zoutkeetsgracht, Amsterdamse Meel & Broodfabriek, foto Jacob Olie uit de collectie van het Gemeentearchief Amsterdam.

Het Klimijzer 2001

Het is al weer enige tijd geleden dat het eerste Klimijzer door STIF werd toegekend. De gemeente Rijen werd na een kleine enquête onder STIF geïnteresseerden uitgekozen voor het jaar 1999. Dit in het kader van de inpassing in een nieuw stedenbouwkundig plan in het centrum van Rijen en de restauratie van de schoorsteen van de voormalige firma Gebr. Van der Steen.

Het bestuur van STIF denkt al weer aan de toekenning van het volgende Klimijzer en nodigt iedereen uit om projecten voor te dragen voor de nominatie. Hopelijk krijgen we binnenkort een aantal interessante suggesties van u aangeboden. In de volgende Rookpluimen zal een vijftal genomineerden worden gepresenteerd en kan iedereen haar of zijn keuze kenbaar maken door een kaartje op te sturen.

De Ridder

Onlangs werd op een verzamelbeurs een nota met briefhoofd van de firma De Ridder aangekocht. Het

B. L. DE RIDDER

Ingenieur.

Technisch Bureau

's-GRAVENHAGE, (Holland),

TELEFON N. 3000.

DE RIDDER — Ingenieur — HAAG.

Rekening

stuk is gedateerd 10 november 1899 en handelt over de nieuwe schoorsteen van het stoomgemaal De Leegwater. Het briefhoofd vermeldt als naam: B.L. de Ridder ingenieur, Technisch Bureau, Stationsweg 119 te 's-Gravenhage.

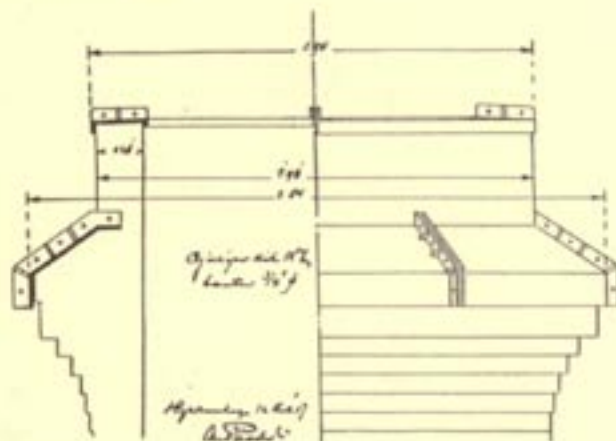
Op deze plaats begon De Ridder zijn bedrijf. De rekening is gericht aan de ingenieur van de Haarlemmermeerpolder. De Ridder liet op 13 juli 1899 de oude schoorsteen afbreken en startte 4 november met de bouw van een nieuwe schoorsteen uit 'radiale steen', 21,73 m hoog en 1,06 m binnendiameter aan de top. Het hele karwei, inclusief bliksemafleider en klimijzers, werd gerealiseerd voor de som van f 1.128,70. De Ridder verving in deze periode alle drie de oorspronkelijke schoorstenen van de gemalen in de Haarlemmermeer (Cruquius, Leegwater en Lijnden).

Gemaal Lijnden, Haarlemmermeer

De nota uit 1899 is een van de eerste archiefstukken, die nog van De Ridder resteren. Het is dus een welkome aanvulling op de rest van het nog bestaande archief van de firma. Hierin bevindt zich op

schoorstenengebied een schat aan informatie. Naast correspondentie over het ontwerp en de bouw zijn er per schoorsteen ook berekeningen en diverse tekeningen in te vinden.

Telecomzenders

De plaatsing van antennes op hoge gebouwen en ook aan schoorstenen wordt steeds meer aan regels gebonden. De welstandsnormen spelen hierbij een overduidelijke rol. Dit vormt wat STIF betreft ook een garantie om verantwoord om te gaan met de fabriekschoorstenen bij de ingebruikname als 'mast' van steunzenders. De bedrading en de antennes zelf moeten immers zo onopvallend mogelijk worden aangebracht. Bij niet meer in gebruik zijnde schoorstenen kunnen bijvoorbeeld de kabels binnen door de pijp worden gevoerd. De antennes kunnen in de kleur van de stenen worden geschilderd en soms meegaan in de decoratie. Dit vormen allemaal garanties voor dit vanuit financieel en ook vanuit behoudsoogpunt aantrekkelijke hergebruik.

Sommige gemeentes geven een speciale folder uit met richtlijnen voor plaatsing van GSM-antennes. Zo vermeldt de folder van de gemeente Den Haag een aantal regels:

- * er is een bouwvergunning nodig
- * de aanvraag wordt getoetst aan redelijke eisen van welstand.
- * GSM-installaties op monumenten worden geweerd
- * GSM-installaties in beschermde stadsgezichten worden zeer beperkt toegestaan
- * plaatsing bij voorkeur niet op woongebouwen, tenzij er geen goed alternatief is.

TREKBANDEN

In deze rubriek wil STIF geïnteresseerden in (fabrieks)schoorstenen op de hoogte houden van lopende acties inzake beheer en behoud van schoorstenen.

Lutten (O)

De enige schoorsteen welke nog bij de voormalige aardappelmeelfabriek "De Baanbreker" in Lutten staat werd gebouwd in 1918. De schoorsteen is slechts enkele maanden gebruikt en staat, sindsdien werkeloos, markant bij de fraai hergebruikte gebouwen van de voormalige fabriek. STIF heeft met de eigenaar gesproken om te proberen het onderhoud van deze uiterlijk eenvoudige maar gave pijp te waarborgen. De eigenaar is daartoe bereid en ziet zeker de meerwaarde van de schoorsteen bij de van oorsprong uit 1901 stammende gebouwen. STIF probeert via de gemeente ook middelen te verwerven maar dat loopt wat vertraging op door de gemeentelijke herindeling welke momenteel gaande is.

Roermond

Op het terrein van de Akrosfabriek bevinden zich een tweetal schoorstenen welke wij op verzoek van de stichting Ruimte uit Roermond bekeken hebben. Het oudste exemplaar is een in de bedrijfsgebouwen ingebouwde schoorsteen midden op het bedrijfsterrein. Deze schoorsteen is vanuit historisch oogpunt minder interessant om te behouden. Er is veel van het originele karakter verloren gegaan, deels door het volledig inbouwen, en deels doordat het bovenste gedeelte verdwenen is.

De andere schoorsteen, de vrijstaande en tevens hoogste schoorsteen op het terrein, is met de aan de stichting STIF ter beschikking staande gegevens niet exact op datering te traceren.

Wij denken, mede gezien de tekening in het boek *130 jaar Industriële chemie in Roermond* (en de omschrijving dat er in 1911 een compleet nieuwe Parijsblauwafdeling met een twintigvoudige productiecapaciteit l.o.v. voorgaande jaren), aan een datering rond 1910-1911.

De schoorsteen heeft een twee keer verspringende voet met schuine vormstenen hetgeen voor die tijd een vrij sobere versiering is. Volgens schatting en meting komen wij tot een hoogte van ca. 45 meter. Ongeveer halverwege de schoorsteen bevindt zich een uitkragende rand welke duidt op het destijds aanwezige waterreservoir waarvoor de rand als steun diende. Het gedeelte boven de rand is opnieuw opgemetseld hetgeen noodzakelijk was na de aardbeving in de jaren 90. Alleen het oudste gedeelte is voorzien van trekbanden. Of deze laatste schoorsteen behouden blijft is afhankelijk van verschillende procedures waarvan de afloop bij het ter perse gaan van dit nummer nog niet bekend was.

Utrecht De Meern

De gemeente Utrecht is doende een tweetal schoorstenen van vroegere tuindersbedrijven bij De Meern te restaureren. Het zijn geen grote of hoge schoorstenen, maar wel bepalend voor de herinnering aan de tuinderijen welke daar geweest zijn. De restauratie werd in eerste instantie gegund aan een regionale aannemer. Tijdens de restauratie kwam men een aantal specifieke problemen tegen, slechte stabiliteit en loszittend voegwerk. Voor advisering heeft de gemeente een beroep gedaan op STIF wij hebben kunnen bemiddelen door het leggen van contact met een schoorsteenbouwer waarna de restauratie weer verder kon gaan.

Delft

Onlangs werd het complex van de Technische Universiteit Delft aan de Nieuwelaan van rijksbouwmeester J.A.W. Vrijman tot rijksmonumenten verklaard. Dit betekent dat de zeer fraaie schoorsteen bij het oorspronkelijke gebouw van de faculteit der Werktuigen en Scheepsbouwkunde (nu in gebruik bij het Techniek Museum Delft) daarmee ook bescherming geniet. Dit geeft met het oog op de toekomst waarbij een nieuwe bestemming in het verschiet ligt gelukkig duidelijkheid.

TREKBANDEN

Schoorstenen vuilverbranding

Dit zal het voorlopig laatste bericht worden over de twee betonnen schoorstenen van de voormalige vuilverbranding te Den Haag.

Vuilverbranding, 1968

Eerder werd in *Rookpluimen* gemeld, dat na een reeks van voorbereidende maatregelen de schoorstenen zouden worden opgeblazen. Na enig uitstel werd uiteindelijk de datum 31 augustus vastgesteld voor de definitieve big bang. Zover kwam het echter niet. De gemeente Den Haag besloot in juli plotseling het opblazen af te blazen. Het contract met de ondernemer werd geannuleerd. Het springplan van de firma Jowenko Explosive Demolition uit Veere lag al gereed. Uit angst dat het neerkomen van de beide schoor-

stenen te veel trillingen zou veroorzaken voor de 19e-eeuwse bebouwing in de omgeving werd gekozen voor een alternatieve methode. Met behulp van een robot worden de schoorstenen 'opgegeten', waarbij de brokken naar binnen vallen. Ze happen zich een weg naar beneden. Per dag doen ze zo'n 6 tot 7 meter.

Ondanks een oproep in het meinumner van *Haags Straatnieuws* onder het motto "Pépe motte blève" zijn ze nu dan toch zo goed als verdwenen. Den Haag heeft daarmee een beeldbepalend ensemble verloren - een gat in de vertrouwde skyline. Toch is dit niet ongemerkt voorbij gegaan. Twee kunstenaars, de broers Jan en Frans de Leef, die al eerder industrieel erfgoed ver-eeuwigden, brachten ter gelegenheid van de sloop een speciale zeefdruk uit. Daarmee

resteert toch een fraaie herinnering aan de Haagse vuilverbranding.

Colofon

Rookpluimen is het informatiebulletin voor donateurs en sponsors van STIF en verschijnt 2 x per jaar. De Stichting Fabrieksschoorstenen (STIF) stelt zich ten doel: de bestudering en instandhouding van fabrieksschoorstenen, die tot het industrieel erfgoed gerekend kunnen worden.

Donateur kan men worden door overmaking van:
 f 30,- voor particulieren
 f 250,- voor bedrijven en organisaties
 op Rabobank rek.nr. 384966144, t.n.v.
 penningmeester STIF, Hardenberg.

Secretariaat: drs. J.J. Havelaar,
 J. Schorerlaan 72, 2525 ZA Den Haag
 Tel: 070-389 75 08

Informatie: A.J. Barnard, voorzitter STIF
 Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg
 Tel: 0523-261786, fax: 0523-260867